

DEN DELIKATE BALANCE

ET EKSEMPEL PÅ EN POLITISK PRÆDIKEN

Den politiske tale tillægges traditionelt det mål at tilskynde eller fraråde fremtidige handlinger. Prædikenen drejer sig om forkyndelse af Biblens ord. En rekonstruktion og analyse af en prædiken, som vi kun har overleveret i form af et memorandum med et kortfattet referat, tyder på at blandingen af politik og forkyndelse kan være eksplosiv. Prædikenen blev holdt i 1765 i Boston, hvor den politiske situation var på kogepunktet over den skat det engelske parlament havde pålagt de amerikanske kolonier. Analysen søger at genskabe situationen og argumenterer for at prædikanten der holder en politisk prædiken, må være bevidst om hvad han kan sætte i gang. Politik forankrer en prædiken i dens situation.

Da Jonathan Mayhew (1720-1766) holdt sin prædiken i Boston søndag den 25. august 1765, må vi gå ud fra at han både i valg af prædikentekst og tematik gjorde som han plejede: Talte kraftfuldt og insisterende om den enkeltes ret til både politisk og religiøs frihed. Denne formodning kan der argumenteres for ud fra de anklager der rettedes mod ham om med sin prædiken at have givet anledning til de optøjer Boston blev udsat for den næste dag.

Når vi må gætte os til hvordan prædikenen har lydt, skyldes det at selve prædikenen ikke eksisterer. Det ser ud til at Mayhew som prædikentmåde her talte frit ud fra noter.¹ I andre tilfælde har han måske haft fuldt manuskript. Sådant kan man opfatte hans bemærkning i forordet til en af de udgivne prædikener. Den er, siger Mayhew, i den foreliggende form blevet

udvidet og ændret noget.² Man finder for eksempel en del fodnoter. Tager man udgangspunkt i de udgivne prædikener fra tiden inden, får man en formodning om at han nok, den påståede reaktion taget i betragtning, udtrykte sig som han plejede hin augustdag.

I et forsøg på at rekonstruere den manglende prædikens indhold og tonefald samt for at forstå Mayhews reaktion på anklagerne om at han skulle have givet anledning til optøjer, vil jeg i det følgende inddrage to af de udgivne prædikener, en fra 1750 og en fra 1766. Den første er valgt fordi den er et godt eksempel på Mayhews

 Merete Onsberg er lektor i retorik på Københavns Universitet, Institut for filosofi, pædagogik og retorik. Hendes forskningsområder er kroppen i actio, interaktionen mellem fremfører og publikum, og 1700-tallet.

1 Akers (1964), side 269 mener at Mayhew ikke engang havde noter at tale ud fra, nok fordi de ikke eksisterer. Som Bailyn (1970), side 117 mener jeg det er mest sandsynligt at han havde noter, og at de dannede baggrund for det memorandum han skrev, se senere. Der var tre måder at prædike på 1) at tale ud fra noter, 2) at memorere hele manuskriptet, og 3) at oplæse hele manuskriptet, se Edney (1964).
2 Mayhew [1750], side III.

topik og stil, den anden fordi den kommer et halvt års tid efter den manglende prædiken og fortæller noget om i hvilke henseender hans prædikenstil ændrede sig.³ Hertil kommer – ud over et par breve – yderligere tre kilder fra Mayhews hånd: det memorandum som Mayhew udfærdigede i forbindelse med anklagerne, et brev han skrev til en betydningsfuld mand i menigheden og hans korrespondance med en englænder, den i London bosiddende Thomas Hollis.

Disse kilder er blevet brugt før af Mayhews biografer, for eksempel af Charles W. Akers⁴ og Bernard Bailyn⁵. De har begge som mål at fremstille Mayhew som aktiv deltager i det prærevolutionære samfund i Boston, men er dog forskellige i deres fremstillingsmåde. Akers ligger stort set i forlængelse af den amerikanske historigrafis traditionelle heltedyrkelse og når frem til at Mayhew var en sand revolutionær; han var “the boldest, most articulate, and most influential of those New England clergymen who helped to transform a set of political ideas into ‘an indwelling conviction’ and ‘a living belief.’”⁶ Bailyns syn på Mayhew er langt mere nuanceret;

3 Bailyn (1970) sætter også disse to prædikener i forbindelse med hinanden.

4 Akers (1964).

5 Bailyn (1970). Bailyn har senere udgivet de tre “biographical sketches”, hvoraf den ene er af Mayhew, i bogform sammen med andre prærevolutionære biografier, Bailyn (1992). Bailyn har både revolutionære og loyalister med i sin skildring af den amerikanske revolution, Bailyn (1967). Han er repræsentant for en moderne amerikansk historieskrivning som den for eksempel efterlyses af Fisher (1912), side 54-55: “For more than half a century after the Revolution no writer could gain anything but condemnation and contempt for mentioning anything about them [loyalisterne]. The successful party in America would not even vilify them, but ignored them and their doings as if they had had no existence.”

6 Akers (1964), side 231. Den tidlige amerikanske historigrafi har en udpræget forkærlighed for at skildre de historiske personer som helte. Jeg mener Akers, trods sit store kendskab til mange primærkilder i forbindelse med Mayhew, overser mandens voksende problemer med at forene religion og politik. Rossiters biografiske artikel (1950) er nærmest en eulogi.

han har bedre øje for den liberale Mayhews anstrengte forsøg på, i den tilspidsede situation, at holde en balance mellem “political antiauthoritarianism” og “social stability”⁷. Under en retorisk synsvinkel bliver denne balance en umulighed fordi Mayhew ikke har sans for at den blanding af religion og politik han prædiker, i den foreliggende situation ikke længere var af en generel og teoretisk art. Den politiske tales advokerende sprogfunktion kunne her siges at have fået praktiske, fysiske konsekvenser.

Mit forsøg på at afdække hvad den famøse prædiken handlede om, og hvordan den fremstillede sine synspunkter, skal egentlig ikke tjene til at afgøre om anklagen var retfærdig og rigtig. Retorisk set er det interessante først og fremmest at Mayhews situation den 25. august 1765 var af en sådan karakter at hans prædiken *kunne* anklages for at have en helt anden betydning og adresse end han havde forestillet sig. I disse augustdage sydede Boston af protester mod den skat parlamentet i England havde vedtaget. Den såkaldte *Stamp Act* skulle træde i kraft den 1. november.⁸ Min hypotese er at Mayhew prædikede som han plejede uden i forvejen at kere sig om hvilken betydning og konsekvens hans ord kunne tillægges i den ophedede stemning i byen.

Mandag den 26. august 1765

Men hvad var det for nogle optøjer Mayhew blev anklaget for at have været en medvirkende årsag til? Der findes i Bostons aviser en proklamation af den engelske guvernør Francis Bernard, og selv om proklamationen fordømmer det skete, er den dog ganske nøgtern i sin fremstilling af

7 Bailyn (1970), side 111.

8 *Stamp Act* var en skat på papir i form af mærker som man betalte for. Det drejede sig om papir som juridiske dokumenter, handelsaftaler, aviser, pamfletter, spillekort. Den engelske regering prøvede på denne måde at få de amerikanske kolonier til selv at betale for udgifterne til deres militære sikring. Der gik rygter om at de embedsmænd som skulle forhandle mærkerne, så frem til at kunne tjene formuer på det.

hændelsesforløbet.⁹ Hen under aften samlede et stort antal mennesker sig, udstyret med stave og køller. Under stor støj og alarm gik de først til angreb på William Story's hus. Han var, som de andre der stod for tur, ansat i den engelske administration. Hos Story ødelagde de hans arkiver, både de private og de officielle. I de følgende huse gik det værre og værre for sig. Man forstår at hoben undervejs berusede sig i ødelæggelsen af hus og indbo såvel som i hjemmenes drikkevarer. Om besøget hos Benjamin Hallowel hedder det blandt andet at hoben ødelagde hans plankeværk og trængte ind i huset.

[They] break his Windows and at length with Force and Violence enter the said House, damage and destroy the Wainscot and Furniture of the same, drink and destroy the Liquors in his Cellars, take away his Wearing-Apparel, break open his Desk and Trunks, and take out all his Papers, and about Thirty Pound Sterling in Money.

Den sidste der stod for tur, var provinsens guvernørløjtnant, Thomas Hutchinson. Hans hus blev efterladt som "a mere Shell from Top to Bottom"; alle hans ejendele blev enten stjålet eller ødelagt. Hoben fortsatte

thus riotously and tumultuously assambled the whole Night and until Day-Light the next Morning, committing divers Outrages and Enormities, and threatening the Custom-House, and the Houses of divers Persons to the great Terror of his Majesty's liege Subjects.

Dette var ikke de første optøjer foranlediget af *Stamp Act*. Natten mellem den 13. og 14. august havde der eksempelvis også fundet forskellige demonstrationer sted, blandt andet en henrettelse *in effigie*. Problemet for guvernør Ber-

nard var at han ingen af gangene turde finde og tilbageholde de skyldige; sådan var stemningen i Boston.¹⁰

Mayhews prædiken søndag den 25. august 1765

Mayhew kendte guvernørløjtnant Hutchinson og stod på venskabelig fod med ham. Da det rygtes at han blev anklaget for i sin prædiken at have opfordret til optøjerne, blev han forfærdet, og dagen efter optøjerne skrev han et brev til Hutchinson. Både tone og argumenter er typiske for Mayhew. På den ene side forfægter han sin ret til at prædike i sin sædvanlige politiske stil, på den anden side tager han stærkt afstand fra de konsekvenser hans prædiken anklages for at have haft. Han skriver blandt andet:

I did, indeed, express myself strongly in favor of civil and religious liberty, as I hope I shall ever continue to do; and spoke of the late stamp act as a great grievance, likely to prove detrimental in a high degree both to the colonies and to the mother country [...] But, as my text led me to do, I cautioned my hearers expressly against the abuses of liberty [...] And, in truth, I had rather lose my right hand than be an encourager of such outrages as were committed last night.¹¹

10 Akers (1964), side 201. Navnene på uromagerne var byens bedst bevarede hemmelighed, skriver Akers, side 205. Mayhew skriver i et brev at hvis nogen var blevet tilbageholdt i fængsel i længere tid, ville der være folk nok til at befri dem.

11 Citeret fra Knollenberg (1947-50), side 106. Her findes også Hutchinsons svar, som er meget venligt. Hutchinson skriver blandt andet: "I never doubted your friendship, although I heard the talk of the town on Monday. Yet I was sure you abhorred mobs and riots, and had no other design than to preserve, in the minds of the people, a just sense of their liberties; and when something further was suggested, I remembered how often I had been misrepresented, aspersed, and injured myself." I et brev til en ukendt modtager dateret oktober samme år skriver Hutchinson imidlertid at han havde det uheld at blive ramt af Mayhews spreddehagl, side 105.

9 De tre Boston-aviser jeg har læst, har alle Bernards proklamation: *The Boston Gazette*, *The Boston News-Letter* og *The Boston Post-Boy & Advertiser*. Alle udkom en gang om ugen.

Der er ingen grund til at betvivle Mayhews forfærdelse over at blive sat i forbindelse med optøjerne, men der er god grund til at tvivle på hans retoriske indsigt. Han kunne slet og ret ikke indse at situationen var højspændt på grund af de amerikanske koloniers voldsomme og voksende protester mod englændernes sidste skattepåfund, *the Stamp Act*, og det at prædike politisk frihed ville blive opfattet som en protest mod skatten og dermed mod englænderne.

Som tekst havde Mayhew til sin prædiken valgt to vers fra kapitel fem af Galaterbrevet.¹²

Gid de endog ville lemlæste sig selv, de, som bringer forstyrrelse iblandt jer! (vers 12)

I blev jo kaldet til frihed, brødre, kun må friheden ikke blive en anledning for kødet; men tjen hverandre i kærlighed! (vers 13)

Han blev anklaget for at have udeladt vers 13, men det kan ikke afgøres om anklagen er rigtig. Ifølge Mayhew selv udgjorde begge vers hans prædikentekst; det fremgår af det memorandum hvori han gør rede for hvad han har sagt.¹³ Som i brevet til Hutchinson nægter Mayhew at have sagt noget der kunne opfattes som en opfordring til oprør mod England. Bailyn betegner det meget præcist som et mærkeligt forsvarsdokument:

Throughout, it presents the contents of the sermon in terms calculated to dispel the charges against him and to strengthen his claim to be a defender of law and order. Yet long passages in even this obviously slanted interpretation of what he had said shows the continuing, fresh enthusiasm of his libertarian beliefs.¹⁴

I Mayhews memorandum finder vi hans ynd-

12 Dansk oversættelse, autoriseret 1948.

13 Mayhews memorandum er optrykt som bilag i Bailyn (1970), side 140-143. Det er skrevet på et tidspunkt mellem den 27.8. og den 3.9.1765 og ikke med publikation for øje.

14 Bailyn (1970), side 117-118.

lingsemner: Menneskets naturgivne borgerlige frihed, regering som en kontrakt mellem regent og undersåtter, og retten for alle til frit at vælge deres regering og give deres samtykke til den. Eksplikationen af den bibelske tekst synes at have udgjort den mindste del af prædikenen, applikationen den største – en fremgangsmåde der sikkert var hans foretrukne. Selv hvor han skal forklare hvad apostlen har ment med sin tekst, inddrager han i højere grad en politisk og social tænkning end en religiøs: Ganske vist må vi have nogle love hvis samfundet ikke skal ende i det rene anarki, men den enkelte borger må kunne agere frit. Ser man på et moderland og hendes kolonier, er det klart at hvis moderlandet vedtager love i forsamlinger hvor kolonierne ikke er repræsenteret ("a distant legislature"), reduceres borgerne i kolonierne til slaver:

For the essence of slavery consists in being subjected to the arbitrary pleasure of others; whether many, few, or but one, it matters not. Still people are real slaves, not in a state of civil liberty, if they approve neither the persons nor laws, by which they are governed, but are obliged to submit to them contrary to their will. Tho' they may perhaps have have [sic!] kind & good masters who feed & clothe them tolerably well; yet they are in a state of real slavery; since it is here supposed that whether they shall be ruled justly & mercifully, or not, depends on the mere pleasure of a master, of many masters.¹⁵

Denne tematik og fremstillingsform griber direkte ind i den politiske situation og ligner på en prik den politiske debat man kan finde i tidens aviser og pamfletter, i hvilke medier Mayhew også undertiden udtrykte sig. Mange amerikanere anså *Stamp Act* for endnu en uretfærdig beskatning påført dem af en fjern regering hvor de ikke følte sig repræsenteret, og som ikke forstod livet i de amerikanske kolonier. Hvem ville

15 Bailyn (1970), side 142.

ønske at leve sit liv i slaveri? Af brevet til Hutchinson fremgår det at Mayhew omtalte *Stamp Act* ved navn og de rygter der gik i byen, om at embedsmændene i Boston støttede skatten for egen vindings skyld – rygter Mayhew dog siger, han tog afstand fra.

På sidste side i sit memorandum tager Mayhew endelig fat på det religiøse punkt i prædikenen som han angiver at være en udlægning af vers 13: Advarslen om at bruge oprøret mod ufrihedens slaveri i egenkærlighedens navn. Her var hans ord rettet mod dem som

allow themselves in the practice of fleshly lusts, or any immoral & sinful actions: No man having any right to do what is wrong and evil, contrary to the express law of God, or the law & light of nature; which are obligatory upon all men.¹⁶

Skulle man altså forstå Mayhew derhen at man alligevel ingenting måtte gøre ved det sørgelige faktum at man var skatteslave for en fjern stats forbrug af de goder man sled for at fremstille? Mayhew siger selv at han sluttede med at svare på spørgsmålet om forholdet mellem det religiøse og det politiske. Har et undertrykt folk pligt til passiv lydighed og ikke-modstand, og misbruger man virkelig friheden til at følge kødets lyst hvis man modsætter sig et sådant overgreb? "This was answered in the negative, for the following reasons." Men her slutter dokumentet brat, så vi kender ikke de grunde Mayhew må have givet, for at man i visse situationer med Guds velsignelse kan sætte sig til modværge.¹⁷

Den politiske prædikant

I prædikenen publiceret 1750 udtrykker Mayhew sig mere præcist om forholdet mellem Biblens lære og borgerens rettigheder og pligter i samfundet. Her finder vi den samme blanding af

referentiel og konativ sprogbrug. Selv om meget tager sig ud som en teoretisk diskussion af forholdet mellem religion og politik, giver han med et historisk eksempel de konative anbefalinger praktisk retning. Det drejer sig om protesten mod og henrettelsen af Charles I, som begyndte sin regering 1625, blev afsat 1642 og henrettet 1649. Mayhew indrømmer at det er 100 årsdagen for Charles' død der har inspireret ham til at tale om borgerens pligt til lydighed mod den gode regent og modstand mod den onde.¹⁸

Som tekst til denne prædiken har han valgt Romerbrevet kapitel 13, vers 1-7, en tekst som også ville have været aktuel i 1765, ikke mindst de to sidste vers.¹⁹ Det er set før, siger Mayhew, at folk har rejst sig mod tyranner når "humble remonstrances" og lignende fredelige midler ingen effekt har haft.²⁰ En sådan modstand har hans sympati. Selv apostlen forudsatte i sit brev til romerne at regenten ikke misbrugte sin magt, og han overlod det til modtagerne selv at afgøre hvordan det forholdt sig med deres aktuelle myndigheder. Gud åbenbarer sig jo ikke for os

18 Se hele titlen i litteraturlisten, Mayhew [1750]. Om prædikenen har været holdt i januar 1749 eller 1750 er ikke til at afgøre ud fra titelbladet, men andre kilder mener at året var 1750, se for eksempel Mayhew [1765], side 15.

19 I den danske oversættelse, autoriseret 1948, lyder teksten "Enhver skal underordne sig de øvrigheder, han har over sig; thi der er ingen øvrighed, uden at den er fra Gud, og de, som findes, er indsat af Gud, (vers 1) så den, som sætter sig op imod øvrigheden, står Guds ordning imod; og de, som står den imod, vil pådrage sig selv dom. (vers 2) De styrende er jo ikke til for at skræmme dem, som gør det gode, men dem, som gør det onde. Vil du være fri for at frygte øvrigheden, da gør det gode; så skal du få ros af den. (vers 3) Thi den er Guds tjener dig til gavn. Men gør du det onde, så frygt; thi øvrigheden bærer ikke sværdet for ingenting; den er jo Guds tjener, som til straf lader vreden ramme den, der handler ondt. (vers 4) Derfor er det nødvendigt at underordne sig, ikke alene for vredens, men også for samvittighedens skyld. (vers 5) Af samme grund svarer I jo også skat; thi de, der tager vare netop på dette, er Guds tjenere. (vers 6) Giv alle, hvad I er dem skyldige; den, I er skat skyldige, skat; den, I er told skyldige, told; den, I er frygt skyldige, frygt; den, I er ære skyldige, ære. (vers 7)"

20 Mayhew [1750], side 15.

16 Bailyn (1970), side 143.

17 Bailyn (1970), side 143.

og angiver hvem vi skal underkaste os og hvem ikke. I det hele taget er Skriften ikke klar, og man skal derfor forstå at Gud har overladt det til menneskene selv at finde ud af problemet ud fra dens regningslinier.

Der er altså hos Mayhew en tydelig forbindelse mellem religion og politik. Når den hellige tekst siger at vi skal adlyde dem der er sat til at regere over os, betyder det at de notabene skal regere *godt*: "Rulers have no authority from God to do mischief."²¹ Derfor er det naturligt fra prædikestolen at høre om både lydighed og modstand mod den faktiske regering, og selv om apostlen ikke siger det direkte, er det dog klart at "he implicitly authorises, and even requires us to make resistance, whenever this shall be necessary to the public safety and happiness."²²

For a nation [...] abused to arise unanimously, and to resist their prince, even to the dethroning him, is not criminal; but a reasonable way of vindicating their liberties and just rights; it is making use of the means, and the only means, which God has put into their power, for mutual and self defence.²³

Ud fra det faktiske eksempel i oprøret mod og henrettelsen af Charles I diskuterer Mayhew i den sidste fjerdedel af sin prædiken endnu en gang sit emne og gendriver den påstand andre bruger Biblen til, nemlig at den i alle tilfælde tilskynder undersåtter til *unlimited, universal, and passive obedience*. Charles I blev henrettet den 30. januar 1649 efter at parlamentet havde gjort oprør og ført krig mod ham 1642-49.

Mayhew gør opmærksom på at han behandler den foreliggende sag teologisk ud fra Skriften, ikke juridisk. Han kan slet ikke nævne alle Charles' ugeringer, kun punktvis opregne de værste. Selv om han må indrømme at retssagen og domfældelsen var en parodi, som parlamentet egent-

lig ikke var ansvarlig for, var selve oprøret retfærdigt, velovervejet og nødvendigt, for der var "no rational hope of redress in any other way".²⁴ Charles havde ret beset "*unkinged* himself" længe før sin henrettelse.²⁵ Den engelske forfatning er fri, kongen aflægger ved sin tiltrædelse ed på at overholde den. Bryder han sin ed, er folket ikke længere forpligtet over for ham, men over for statens og forfatningens fortsatte eksistens.

Mayhew er stærkt fortørnet over den helliggørelse Charles I's dødsdag har opnået; han var i sandhed ingen helgen eller martyr. Mindedagen er opfundet for at berolige hans efterfølger på tronen, Charles II, som blev indsat 1660 efter de ti år med republik. Her griber Mayhew chancen for at lange ud efter andre religioner og kirkesamfund, især katolikkerne. Han hadede enhver form for hierarki inden for kirken og anså nærmest paven som en inkarnation af den lede selv.²⁶

Mayhews yndlingstopoi

Af de topoi Mayhew bruger i prædikenen 1750, er der især tre områder der er af interesse i forbindelse med den manglende prædikenen femten år senere:

Frihed – både politisk og religiøs. Man vælger selv hvem man vil regeres af, og man kan opsige kontrakten. Disse tanker stammer mestendels fra de filosoffer som var så betydningsfulde for udformningen af den kommende revolutions idégrundlag, for eksempel John Locke.²⁷ Med

24 Mayhew [1750], side 41.

25 Mayhew [1750], side 41 (note) og 42.

26 Jeg vil ikke komme ind på Mayhews religiøse ståsted. Han er blevet kaldt unitar af nogle, arminianer af andre, Akers (1964), side 226 ff.

27 Akers (1964), side 226: "In his pulpit Mayhew expounded ideas gleaned from the Bible, the classics of Greece and Rome, the seventeenth-century Puritans and Whigs, the Anglican Latitudinarians, and the many voices of the Enlightenment." Denne orientering er typisk for tiden og findes for eksempel også i Thomas Jeffersons anbefalinger vedrørende de bogindkøb en amerikansk gentleman burde gøre, se *A Virginia Gentleman's Library*.

21 Mayhew [1750], side 24.

22 Mayhew [1750], side 29.

23 Mayhew [1750], side 36-37.

hensyn til trosfriheden må det bemærkes, og det er allerede antydnet, at Mayhew kun så dissenterne som de rette troende. Hvad i øvrigt den personlige frihed angår, kan man af de samtidige aviser se at det ikke generede nogen at man, side om side, lovpriste friheden og annoncerede neger-slaver.

Borgerpligten. Mennesket har en hellig pligt til at forsvare sin frihed så det ikke bliver slave. Det betyder at det må gøre oprør mod enhver form for despoti, og at *borgerkrig* og *revolution* er mulige konsekvenser. Mayhew mener dog at den engelske borgerkrig 1642-49 var foranstaltet af Charles I og omtaler den som "unnatural". Revolution er derimod omgærdet med en vis aura. Der er en velkendt topos i den prærevolutionære diskurs, nemlig *The Glorious Revolution* (1688-89), hvor den engelske forfatning, og dermed magtfordelingen mellem parlamentet og kongen, blev endelig ordnet.

Mistanke om sammensværgelse er også en ofte forekommende topos i tiden op til revolutionen, ikke mindst i forbindelse med *Stamp Act*. Bailyn ser formodningen om konspiration mod forfatningen som en selvforstærkende motor i den ideologiske konstruktion som skulle føre den amerikanske revolution sikkert igennem. "For, once assumed, it could not be easily dispelled: denial only confirmed it, since what conspirators profess is not what they believe; the ostensible is not the real; and the real is deliberately malign."²⁸ I 1750-prædikenen mistænker Mayhew for eksempel dem der højtideligholder Charles I's dødsdag, for at give dissenterne skylden for hans død: "We are commonly charged [...] with the guilt of putting the king to death [...]"²⁹

28 Bailyn (1967), side 95. Wood (1982), side 403: "No one now can deny the prevalence of conspiratorial fears among the Revolutionaries." Men han advarer, for eksempel side 407, mod at føre konspirationsteoriene ud i det absurde og erklære *the Founding Fathers* for ustabile psykiske tilfælde. Man må desuden huske på hvor lang tid det tog for nyheder at komme frem og tilbage over Atlanten.

29 Mayhew [1750], side 47.

Prædikenen fra 1750 var med til at etablere Mayhews ry som liberal politisk prædikant. Hvis min hypotese om at han den 25. august 1765 prædikede på sin vante måde, holder, mener jeg at vi femten år tidligere har nogle gode fingerpeg om hvad han har sagt og hvordan. Selv hans eget forsvar i det nævnte memorandum er et argument for at han har prædikeret som han plejede. Men hvad han hidtil havde kunnet sige om de politiske forhold uden at det havde nogen konsekvens for hans menigheds daglige liv, ændredes med *Stamp Act*. Den balance Mayhew, lidt dydigt, slutter med at anbefale i 1750 – ekstremer er farlige og må undgås – kan han ikke påberåbe sig i 1765 fordi en politisk prædiken på dette tidspunkt må opfattes som en del af den offentlige politiske diskurs. Prædiker man frihedsidealer og borgerens pligt til at forsvare sin frihed mod hemmelige anslag og skattetryk, kan det kun opfattes som en protest mod *Stamp Act*.

Prædikantens ansvar

Jeg mener det er forståeligt at det rygte bredte sig at nogle af dem der havde hørt prædikenen, forstod at modstand mod *Stamp Act* måtte være håndgribelig. Mayhew prøver at smyge sig uden om ansvaret; dette fremgår klart af et brev, dateret 3. september 1765, til en velstående købmand, Richard Clarke.³⁰ Clarke var åbenbart blevet så brøstholden over prædikenen den 25. august at han ikke længere ville være medlem af Mayhews menighed. Uden nogen forklaring trak han sig ud af den. Mayhew skriver til ham under påskud af at ville give ham sin version af baggrunden for den famøse prædiken. Ligesom i det tidligere omtalte memorandum finder vi dobbeltheden i Mayhews stilling udtrykt: På den ene side retten til sin liberale politik, på den anden side afstandtagen fra optøjerne. Men brevet er mindre revolutionært. Man kan i citaterne nedenfor lægge mærke til brugen af *though* og *but*. Citaterne fra prædikenen er stort set ens-

30 Mayhew [1765]. Clarke erklærede sig senere for loyalist og rejste til England.

lydende med dem i hans memorandum, men de er færre, og kun de mest afbalancerede er med.

Der er noget underligt klynkende over Mayhews forsøg på at fralægge sig ansvaret for prædikenen. Selv i følgende passage hvor han indrømmer at han nok skulle have taget situationen i betragtning, forsvarer han sig næsten barnligt med at mange havde syntes godt om prædikenen:

I readily acknowledge, what I was not so well aware of before, that it was a very unfortunate time to preach a sermon, the chief aim of which was to show the importance of Liberty, when people were before so generally apprehensive of the danger of losing it. They certainly needed rather to be moderated and pacified, than the contrary: And I would freely give all that I have in the world, rather than have preached that sermon; tho' I am well assured, it was very generally liked and commended by the hearers at the time of it.³¹

Mayhew forklarer videre at han var blevet opsøgt af flere personer som havde opfordret ham til at tage *Stamp Act* op i sin prædiken. Han var kendt som en frihedselkende prædikant, skulle han så forbigå sit yndlingsemne i denne krisesituation og blive udsat for at blive kaldt kujon?³²

As to the sermon itself, I own it was composed in a high strain of liberty; tho', I humbly conceive, not higher than is warranted by the principles of the glorious revolution; one part of it being considered in its proper connexion with another; tho', very probably, there might be some improper & unguarded expressions in it.³³

Men Mayhew er sikker på at ingen med nogen

31 Mayhew [1765], side 17.

32 Ibid. Mayhew havde ikke lagt skjul på at han ville prædike om *Stamp Act*, selv om han herved åbenbart brød et forbud mod "direct clerical participations in politics", Bailyn (1970), side 112.

33 Mayhew [1765], side 17. Om *The Glorious Revolution*, se ovenfor om Mayhews topik.

ret kan sige at være blevet opfordret til "mobbing" af hans ord, og det sagde han i den følgende søndags prædiken på en sådan måde at mange nu anklager ham for at gå ind for *Stamp Act*!

Det ser dog ud til at han skriver sig frem til en forståelse for at en politisk protest mod *Stamp Act* må ende i en konkret handling, men han har ikke hjerte til at føre tanken igennem:

I still love liberty as much as ever; but have apprehensions of the greatest inconveniences likely to follow on a forceable, violent opposition to an act of parliament; which I consider, in some sort, as proclaiming war against Great Britain. These are the Sentiments of my soul, which I more particularly declared the last Lord's day, in the fear of God, and with the deepest concern for the welfare of my country, and all the British Colonies, at this most alarming Crisis which they have ever known, whether they do or do not submit to said act. What the end of these things will be, God only knows. To him I lift up my soul for the common good, the public welfare.³⁴

Man mærker tydeligt den pine Mayhew er sat i mellem sine liberale frihedstanker og ønsket om lov og orden i samfundet. Der er langt til den sanktion som han så gratis kunne rekommandere femten år tidligere: borgerkrig og revolution. Det er optøjerne som svar på den konkrete politiske situation, tror jeg, der får ham til at indse at ord har konsekvenser.

Måske er det disse sjælekvaler der får ham til at slutte med et meget lidt flatterende *post scriptum*. Her siger han at Clarke i forbifarten havde nævnt at han var utilfreds med en passage i prædikenen søndagen *inden* den 25. august. Havde Clarke haft den godhed at have givet ham nærmere vejledning herom, ville hele den famøse prædiken have kunnet undgås!³⁵

34 Mayhew [1765], side 19.

35 Mayhew [1765], side 19-20. Bailyn (1970), side 116 kalder brevet til Clarke "contrite and self-abusive". Akers (1964), side 207 omtaler brevet ganske kort og medtager ikke denne del.

Katastrofens metaforer

En lignende divergens som den der karakteriserer Mayhews dobbelthed som politisk liberal og lov-og-orden-elskende prædikant med forkærlighed for revolutionær sprogbrug, findes i tidens brug af to metaforer om forholdet mellem England og de amerikanske kolonier. Det britiske empirium blev fremstillet som *a family* og som *a single body politic*:

By implication, the American colonies were either the child of Britannia or the limbs of Britannia. The image of the child suggested that even though the colonies were still too young to survive apart from the parent, the colonies could eventually mature and separate from Britain, while the image of the parts or limbs suggested that the colonies could never survive severed from Britain.³⁶

Helt op til revolutionen blev de to metaforer brugt vilkårligt af loyalisterne, hvorimod de revolutionære naturligvis foretrak familie-metaforen da situationen blev stadig mere spændt. Begge metaforer understreger autoritet og fælles interesse, men de implicerer forskellige fremtidsperspektiver for henholdsvis børn og lemmer.³⁷

Interessant nok foretrak Mayhew åbenbart familie-metaforen. Han talte om *the mother country* og om kongen som nationens fader. Men hans tilkæmpede indsigt i metaforens implikation: at de amerikanske kolonier kunne løsrive sig fra moderlandet, var så smertelig at han måtte overlade konsekvenserne i Guds hånd, som vi så i brevet til Clarke. En tredje metafor passede ham nok bedre, for den sidestillede England og kolonierne, og den fik han i korrespondancen med Thomas Hollis (1720-1774): To lervaser på åbent hav.

Deres korrespondance var begyndt i 1759 på Hollis' initiativ; han havde læst en prædiken af Mayhew og ønskede at korrespondere med en

han delte religiøs og politisk observans med. Deres korrespondance sluttede først med Mayhews død 1766. Hollis boede i London og havde midler til at være uden profession. Han interesserede sig levende for uddannelse og kunst og for dagens politik med alle dens rygter og sladder. I London sørgede han for at flere af Mayhews skrifter blev udgivet, og han sendte ham i årenes løb et anseeligt antal bøger. Hollis fremstillede sig selv som "an open and most declared Whig".³⁸

Mayhew var meget påvirket af de politiske efterretninger Hollis meddelte ham, og han adopterede efterhånden Hollis' konspiratoriske forkortelser, øgenavne og tomme pladser med streger for politikernes navne. Måske lod han sig undertiden påvirke for meget. Den 21. november 1763 reagerer han på Hollis' mistanke om politiske rævekager:

The Contests in England seem to me to have arisen almost as high already, as they can possibly rise, without terminating in what I so much dread the thoughts of, that I shall not even mention it [...] If I did not firmly believe that He governs the world, I should wish myself well and speedily out of it, and even out of *existence*.³⁹

Den 19. august 1765 skriver Mayhew til Hollis om optøjerne natten til den 14. august. I Boston, siger han, er alle imod *Stamp Act*, og loven kan kun effektueres "at the point of the Sword, by a large army, or rather by a number of considerable ones, at least one in each Colony."⁴⁰ Men ingen ønsker en militær konfrontation, langt fra. Mayhews næste brev er dateret 26. september 1765. Her fortsætter han om befolkningens syn på *Stamp Act*: "... they had rather die by the sword, than submit to such slavery as they con-

38 Knollenberg (1947-50), side 116. Han er blevet anset for at tilhøre den radikale fløj af whigge og for at have haft betydning for den amerikanske nations fødsel, se Robbins (1950), side 407.

39 Knollenberg (1947-50), side 141.

40 Knollenberg (1947-50), side 175.

36 Olson (1992), side 405-406.

37 Olson (1992), side 419.

ceive they shall be under, by submitting to such a kind of taxation."⁴¹ Om prædikenen den 25. august og optøjerne den følgende dag står der ingenting.

Det er i et brev dateret den 18. november 1765 Hollis foreslår den tredje metafor. Han beklager tingenes sørgelige tilstand mellem England og kolonierne og citerer indskriften på bagsiden af en hollandsk medalje med billedet af to lervaser på havet: "*Frangimur si collidimur*"⁴² – de knuses hvis de støder sammen. Der er altså tale om to ligeværdige parter, som må passe godt på ikke at støde sammen hvis de vil overleve livets farefulde sejllads. Mayhew kommenterer metaforen den 8. april 1766: "The Dutch Inscription, *Frangimur*, etc., is extremely á propos; and has been in our prints since you communicated it to me."⁴³ På dette tidspunkt havde man i Boston endnu ikke sikker viden om at *Stamp Act* var blevet ophævet i marts.

Krisen blev altså afsluttet ved at det engelske parlament trak loven tilbage. Inden da havde den forhadte *Stamp Act* fremkaldt "a heavy flurry of pamphleteering in which basic American positions in constitutional theory were staked out; its repeal was celebrated by the publication of at least eleven thanksgiving sermons, all of them crowded with political theory[.]"⁴⁴ En af disse var af Mayhew.

Mayhews taksigelse

Som prædikentekst vælger han vers 7 og 8 af salme 124.⁴⁵ Han kalder sin prædiken "The Snare broken" inspireret af vers 7, og dedikerer den trykte prædiken til den engelske premierminister William Pitt den ældre. Han opfordrer

41 Knollenberg (1947-50), side 178.

42 Knollenberg (1947-50), side 181.

43 Knollenberg (1947-50), side 187.

44 Bailyn (1967), side 4.

45 Versene lyder i den danske oversættelse, autoriseret 1931: "Vor sjæl slap fri som en fugl af fuglefængernes snare, snaren reves sønder, og vi slap fri. (vers 7) Vor hjælp er HERRENS navn, himlens og jordens skaber. (vers 8)"

menigheden til at glæde sig og være taknemmelige mod de gode kræfter i det engelske parlament. De fleste i England er med os, siger Mayhew. Der er derfor ingen grund til længere at huske på de onde kræfter der var skyld i hele miseren:

Let us not indulge to any groundless jealousies of ill intentions towards us in our mother-country, whatever there may be in some designing individuals, who do the devil's work, by sowing discord.⁴⁶

Mayhew formaner sin menighed til en opførsel der viser at de amerikanske kolonister er tilliden værdige. Han anbefaler lov og orden, og hans tro på friheden er lige stærk, men nu udtrykt i et meget neddæmpet tonefald i forhold til 1750-prædikenen:

Let none suspect that, because I thus urge the duty of cultivating a close harmony with our mother-country, and a dutiful submission to the King and Parliament, our chief grievances being redressed, I mean to dissuade people from having a just concern for their own rights, or legal, constitutional privileges.⁴⁷

Et folk bør altid være optaget af deres frihed, men hvordan de skal reagere hvis deres frihed er i fare – det er ikke emnet for denne prædiken, siger Mayhew.

I will not meddle with the thorny question, whether, or how far, it may be justifiable for private men, at certain extraordinary conjunctures, to take the administration of government in some respects into their own hands.⁴⁸

Her kunne man måske tro Mayhew alligevel går ind for konkret fysisk modstand, men tidligt i prædiken siger han følgende om modstandens midler:

46 Mayhew [1766], side 30.

47 Mayhew [1766], side 34.

48 Mayhew [1766], side 42.

But as to any methods of opposition to that measure, on the part of the colonies, besides those of humble petitioning, and other strictly legal ones, it will not, I conclude, be supposed, that I appear *in this place* as an advocate for them, whatever the general sense of the colonists may be concerning this point. And I take for granted, that we are all perfectly agreed in condemning the riotous and felonious proceedings of certain *men of Belial* as they have been justly called, who had the effrontery to cloke their rapacious violences with the pretext of zeal for liberty; which is far from being a new thing under the sun, that even Great Britain can furnish us with many, and much more flagrant examples of it.⁴⁹

De rette midler har vist sig at være

the just complaints of the colonies seconded and enforced by the prudent, spirited conduct of our merchants; by certain noble and ever-honored patriots in Great Britain, espousing our cause with all the force of reason and eloquence.⁵⁰

Mayhew har under krisen observeret hvor forskelligt forskellige mennesker håndterede den. Mange blev uvenner. Nogle greb til voldelige optøjer. Måske kan han ikke få sig selv til at sige ordet *mobbing*; det bliver til *that unhappy measure* og *the fatal measure*, og han får lejlighed til at omtale hvor uretfærdigt nogle er blevet anklaget for at have haft del i dette ulykkelige, skæbnsvangre protestmiddel:

There have, I am sorry to say it, but really

49 Mayhew [1766], side 7. Til udtrykket *men of Belial* er der en fodnote: "The Book of America, Chap.II,v.13". Mayhew har ganske ret i at England havde mange optøjer. Der var dog forskel på optøjernes art og årsager i Boston og England. Warden (1976), side 613 skriver blandt andet: "Agitation in Boston after 1760 was, after all, more political and constitutional than social or economic."

50 Mayhew [1766], side 7.

there have lately been many unwarrantable jealousies, and bitter mutual reproaches among the people of this town and province, occasioned by that unhappy measure, which has been so often referred to. Even wise and good men, tho' all equally against that measure, could not, however, agree what was to be done, upon the maxims of prudence, tho' alike concerned for the public welfare. Accordingly some were blamed as too warm and sanguine, others as too phlegmatic and indifferent, in the common and noble cause of liberty. Many were censured, and some, I am well assured, very unjustly, as being friends to, and encouragers of, the fatal measure aforesaid.⁵¹

Ganske vist blander Mayhew også i denne prædiken religion og politik, ja, det meste handler om politik, men denne gang er den advokerende opfordring til konkret handling at være glad og tilfreds over at krisen er afsluttet på bedste måde. Den kunne, som han udtrykte det i brevet til Clarke, ellers være endt i kaos og fysisk revolte.

Den umulige balance

Den harmoni og enighed som Mayhew i taksigelsesprædiken ønsker blandt indbyggerne i Boston og mellem kolonierne og England, synes genoprettet. Men i bagklogskabens lys ved vi at den amerikanske revolution kun ligger ti år fremme, og at fremtiden vil byde på nye kriser. Mayhew døde den 9.7.1966 efter et slagtilfælde, knap 46 år gammel, så man kan kun spekulere over på hvilken side han ville have stået: Ville han have været loyalist eller revolutionær?

Det er svært at afgøre. Han delte revolutionens frihedsidealer og kunne dens tonefald, og han var velbevandret i dens topik. På den anden side tror jeg at de fysiske handlinger som en revolution nødvendigvis fører med sig, var

51 Mayhew [1766], side 39-40.

ham så inderligt imod at han ville have haft svært ved at godtage dem som nødvendige for skabelsen af et selvstændigt, frit Amerika. I 1766-prædikenen siger han:

And if ever there should be occasion, as I sincerely hope and pray there may not, their [koloniernes] late experience and success will teach them how to act, in order to obtain the redress of grievances; I mean, by joint, manly and spirited, but yet respectful and loyal petitioning.⁵²

Og gad vide om han egentlig var interesseret i selvstændighed og fuld uafhængighed af England. Hans brug af Hollis' vase-metafor, for eksempel, tyder ikke på det.

Det er klart at når jeg læser stoffet om Mayhew i et retorisk lys, fokuserer jeg på interaktionen mellem prædikant og menighed, på prædikantens intention og på hans og menighedens respektive ansvar. Jeg har svært ved at se Mayhew som revolutionær i handling, og her er jeg i modsætning til nogle af hans biografer, som blandt andet bygger på citater fra de af revolu-

tionens mænd som havde kendt Mayhew.⁵³ Men de havde brug for hans prærevolutionære skrifter og prædikener som grundlag for revolutionen; de glemte at manden selv havde svært ved at tackle virkelighedens krav da situationen ændrede sig. Jeg mener min fortolkning af kilderne godtgør at Mayhew ville have stået i et dilemma hvis han skulle have valgt side da revolutionen gjorde valget nødvendigt. Man kunne som fremtrædende borger i de amerikanske kolonier ikke undslå sig for at vælge side. Han ville være blevet tvunget til at opgive balancen mellem sine liberale frihedsideal og ønsket om en stabil samfundsorden, for revolution betyder oprud og omvæltning. Hvis han havde levet så længe og var kommet til at stå i dette afgørende valg mellem at blive og kæmpe som revolutionær eller fly landet som loyalist, ville hans retoriske erfaringer næppe have været nogen hjælp. For kunne situationens stigende krav mon nogen sinde have fået Mayhew til at indse at revolutionens retorik har konsekvenser for den der prædiker den?

52 Mayhew [1766], side 38.

53 Se især Rossiter (1950).

Litteratur

- Akers, Charles W. (1964): *Called unto Liberty. A Life of Jonathan Mayhew 1720-1766*. Harvard University Press, Cambridge Mass.
- Bailyn, Bernard (1967): *The Ideological Origins of the American Revolution*. The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass. & London, England.
- Bailyn, Bernard (1970): "Religion and Revolution: Three Biographical Studies", i *Perspectives in American History*. Vol. IV, side 85-169.
- Bailyn, Bernard (1992): *Faces of Revolution. Personalities and Themes in the Struggle for American Independence*. Vintage Books, Random House, Inc., New York.
- The Boston Gazette*.
- The Boston News-Letter*.
- The Boston Post-Boy & Advertiser*.
- Cleary, Sandra Vonvelsen (1993): "Of No Party: The Independent Newspaper and the Rhetoric of Revolution, 1765-1775", i *Communication Studies*, vol. 44, side 157-167.
- Edney, Clarence W. (1952): "Campbell's Lectures on Pulpit Eloquence", i *Speech Monographs*, vol. 19, side 1-10.
- Fisher, Sydney G. (1912): "The Legendary and Myth-Making Process in Histories of the American Revolution", i *Proceedings of the American Philosophical Society*. Held at Philadelphia for Promoting Useful Knowledge, vol. LI, side 53-75.
- Knollenberg, Bernhard (ed.) (1947-50): "Thomas Hollis and Jonathan Mayhew. Their Correspondence, 1759-1766", i *Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, vol. 69, side 102-193.
- Mayhew, Jonathan [1750] (1969): *A Discourse, Concerning Unlimited Submission and Non-Resistance to the Higher Powers; with Some Reflections on the Resistance Made to King Charles I, and on the Anniversary of His Death: In which the Mysterious Doctrine of that Prince's Saintship and Martyrdom is unriddled: The substance of which, was delivered in a Sermon preached in the West Meeting House, in Boston, on the*

- Lord's Day after the 30th of January, 1749-50.* Boston. Religion in America. New York.
- Mayhew, Jonathan [1765] (1892): "Letter of Rev. Jonathan Mayhew to Richard Clarke, 1765", communicated by Daniel Denison Slade, i *New England Historic Genealogical Register*, vol. 46, side 15-20.
- *Memorandum 1765*, se Bailyn (1970), side 140-143.
- [1766] (1969): *The Snare Broken. A Thanksgiving-Discourse, Preached at the Desire of the West Church in Boston*, N.E. Friday May 23, 1766. Occasioned by the REPEAL of the Stamp-Act. Boston. Religion in America. New York.
- Olson, Lester (1992): "An Ideological Rupture: Metaphorical Divergence in Loyalist Rhetoric During the American Revolution", i *Rhetorica*, vol. X, side 405-422.
- Plumb, J.H. (1987): *England in the Eighteenth Century*. (1950) Penguin Books, London.
- Robbins, Caroline (1950): "The Strenuous Whig, Thomas Hollis of Lincoln's Inn", i *William & Mary Quarterly*, 3rd ser. vol. 7, side 406-453.
- Rossiter, Clinton (1950): "The Life and Mind of Jonathan Mayhew", i *William & Mary Quarterly*, 3rd ser. vol. 7, side 531-558.
- A Virginia Gentleman's Library. As proposed by Thomas Jefferson to Robert Skipwith in 1771 and now assembled in the Brush-Everard House, Williamsburg Virginia.* (15 sider) Colonial Williamsburg, u.å.
- Warden, G.B. (1976): "Inequality and Instability in Eighteenth-Century Boston: A Reappraisal", i *Journal of Interdisciplinary History*, vol. VI:4, side 585-620.
- Wood, Gordon S. (1982): "Conspiracy and the Paranoid Style: Causality and Deceit in the Eighteenth Century", i *William & Mary Quarterly*, 3rd ser. vol. 39, side 401-441.
-